

Marek Florek

Drugie cmentarzisko grupy tarnobrzeskiej w Kłyżowie, gm. Pysznica, woj. tarnobrzeskie

Na przełomie kwietnia i maja 1992 r. na terenie gminnej piaskowni w Kłyżowie podczas eksploatacji piasku natrafiono na cmentarzisko ciałopalne grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej. O odkryciu powiadomiono Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Tarnobrzegu, który przeprowadził jednodniowe badania ratownicze. W ich trakcie odkryto jeden częściowo uszkodzony grób popielnicowy, bardzo zniszczone, zachowane fragmentarycznie dwa kolejne groby popielnicowe oraz jeden grób jamowy. Ponadto zabezpieczono liczne fragmenty naczyń pochodzących z grobów zniszczonych przy wybieraniu piasku.

Nowoodkryte cmentarzisko — stanowisko Kłyżów 23 — jest już drugim z kolei na terenie tej miejscowości. Poprzednie — Kłyżów stan 2 — było badane w 1974 r. przez E. Szarek-Waszkowską. Odkryto wówczas 211 grobów ciałopalnych (E. Szarek-Waszkowska 1975).

Cmentarzisko położone jest w części wsi zwanej Zagóra, na wysokim piaszczystym wzniesieniu, opływanym od północy przez niewielki ciek o nazwie Korzeniec, około 800 m na północny zachód od stanowiska badanego w 1974 r. Stoki wzniesienia zajmuje zabudowa wiejska, natomiast kulminację porasta niewielki las sosnowy. W jego południowo-wschodniej części pobierany jest piasek. Cmentarzisko zajmuje prawdopodobnie jedynie kulminację wzniesienia o powierzchni ok. 0,3 ha (ryc. 1).

Wszystkie groby znajdowały się bardzo płytko, od 10 do 30 cm poniżej obecnej powierzchni i były bardzo zniszczone. W większości wypadków zachowały się tylko dolne partie naczyń, rzadziej środkowe części brzuśców, wyjątkowo wylewy. Prawie wszystkie naczynia były zgniecione, fragmenty ceramiki silnie rozdrobnione i przemieszane. Dotyczy to zarówno grobów wydobytych w trakcie badań ratowniczych, jak i (sądząc z relacji przypadkowych odkrywców), grobów na które natrafiono przy pobieraniu piasku. Groby, co jest typowe dla cmentarzysk grupy tarnobrzeskiej, były bardzo blisko siebie położone. Z tego względu, w większości wypadków fragmenty zgnieczonych naczyń były przemieszane ze sobą. Uniemożliwia to pewne połączenie ich w zespoły grobowe. Dotyczy to, poza naczyniami z grobów zniszczonych przez przypad-

kowych odkrywców, przede wszystkim naczyń wyróżnionych, jako tworzące grób nr 2.

MATERIAŁY

Grób 1 — popielnicowy

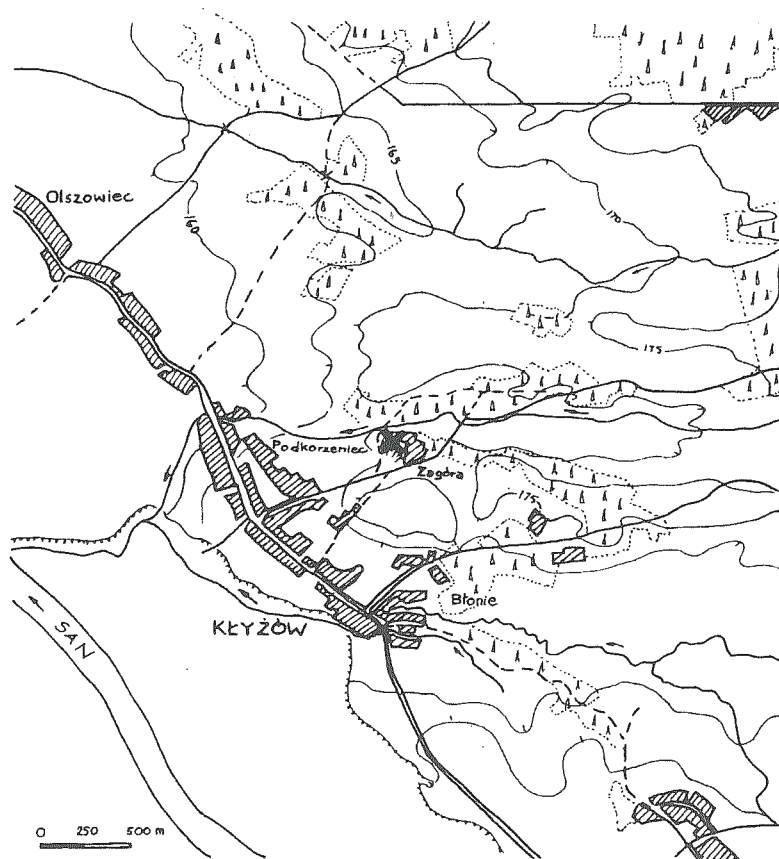
Wydobyty w czasie badań ratowniczych. Popielnica zachowana w około 3/4 — zniszczona całkowicie partia, brzegowa i część brzuśca. Dno popielnicy znajdowało się na głębokości około 40 cm, część górna około 10—15 cm poniżej obecnej powierzchni. Zarysy wkopu grobowego nieczytelne. Wnętrze popielnicy, do zachowanej wysokości wypełniały przepalone kości.

Popielnicę stanowił garnek tulipanowaty, o prostych, silnie wychylonych na zewnątrz ściankach. Powierzchnia zewnętrzna chropowata — obmazywana skośnie, barwy jasnobrązowej, powierzchnia wewnętrzna jasnobrązowa, pokryta siatką drobnych spękań. W połowie wysokości brzuśca nalepione, symetrycznie rozmieszczone 4 guzki z dołkami palcowymi w środku. Gлина z domieszką piasku i drobnego białego tłucznia, słabo wypalona (tabl. II, i).

Grób 2 — popielnicowy

Wydobyty w trakcie badań ratowniczych. Bardzo zniszczony, tworzyło go skupisko fragmentów ceramiki, zgnieczonych i silnie rozdrobnionych, i niewielkiej ilości przepalonych kości. Skupisko wystąpiło już na głębokości 5—10 cm. Wyodrębniono fragmenty pochodzące z 5 naczyń:

1. Fragmenty dna i części przydennej garnka, zapewne tulipanowatego. Dno wyraźnie wyodrębnione, profilowane, ścianki proste, silnie wychylone na zewnątrz. Powierzchnia zewnętrzna szarobrunatna, wewnętrzna szara, słabo wygładzone, spękane. Gлина z dużą ilością domieszki drobnego i średniego białego tłucznia, słabo wypalona (tabl. I, i)
2. Fragmenty partii przydennej, prawdopodobnie garnka. Powierzchnia zewnętrzna jasnobrunatna, słabo wygładzona, powierzchnia wewnętrzna szaroczarna. Gлина z domieszką miki, drobnego białego tłucznia i żwirku rzeczno, dość dobrze wypalona (Tabl. II, a).
3. Fragmenty części przydennej wazy. Dno wyodrębnione, łagodnie zaokrąglone, ścianki silnie wychylone na zewnątrz. Powierzchnia zewnętrzna czarna, wewnętrzna szarobrunatna, słabo wygładzone, z drobnymi spękaniem wokół ziarn domieszki. Gлина z domieszką drobnego i średniego białego tłucznia, żwirku rzeczno i miki, słabo wypalona (Tabl. II, c).
4. Fragmenty części przydennej, prawdopodobnie wazy. Dno słabo wyodrębnione, ścianki proste. Powierzchnia zewnętrzna

Ryc. 1 Kłyżów stan. 23 — lokalizacja cmentarzyska (oznaczone krzyżykiem)

Abb. 1 Kłyżów, Fundstelle 23 — Lokalisierung des Gräberfelds (mit dem Kreuz markiert)

Рис. 1 с. Клыжув стоянка № 23 — локализация могильника (обозначается крестиком)

nierównej barwy — od szaroczarnej do szarobrunatnej, dobrze wygładzona, powierzchnia wewnętrzna jasnobrunatna, z widocznymi ziarnami domieszki. Gлина z domieszką białego tłucznia i miki, dobrze wypalona (Tabl. II, e).

5. Fragmenty misy o lekko zagiętym do wnętrza brzegu. Powierzchnia zewnętrzna w partii przydennej niegładzona, barwy szarobrazowej, wyżej silnie wygładzona, barwy brązowej, powierzchnia wewnętrzna szaroczarna, z widocznymi ziarnami domieszki. Gлина z domieszką białego tłucznia i miki, dobrze wypalona (Tabl. I, d).

Grób 3 — popielnicowy

Wydobyty w trakcie badań ratowniczych. Na gł. 10–15 cm wystąpiło skupisko ceramiki pochodzącej z 3 naczyń i przepalone kości. Przepalone kości były przywarte do fragmentów wazy.

1. Dno i fragmenty przydennej części wazy. Dno wyodrębnione, profilowane, ścianki łukowato silnie wychylone na zewnątrz. Powierzchnia zewnętrzna czerwobrunatna, w jaśniejsze plamy, nierówna, słabo wygładzona, powierzchnia wewnętrzna szaroczarna. Gлина z domieszką miki i drobnego białego tłucznia, słabo wypalona (Tabl. I, e).

2. Fragmenty misy, bez zachowanych partii brzegowych. Dno wyodrębnione, ścianki lekko łukowate. Powierzchnia zewnętrzna jasnobrunatna, słabo wygładzona, nierówna, z wystającymi ziarnami domieszki, powierzchnia wewnętrzna szaroczarna, gładka. Gлина z domieszką drobnego i średniego białego tłucznia, dość dobrze wypalona (Tabl. I, j).

3. Naczynie o łagodnie załamanym brzuścu, przechodzącym w prostą, cylindryczną szyjkę, z łukowatym wycięciem w krawędzi wylewu. Powierzchnia zewnętrzna czerwobrunatna,

wygładzona, powierzchnia wewnętrzna nierównej barwy, od szarobrazowej do szaroczarnej. Gлина z domieszką drobnego białego tłucznia i miki, dobrze wypalona (Tabl. I, b).

Grób 4 — jamowy

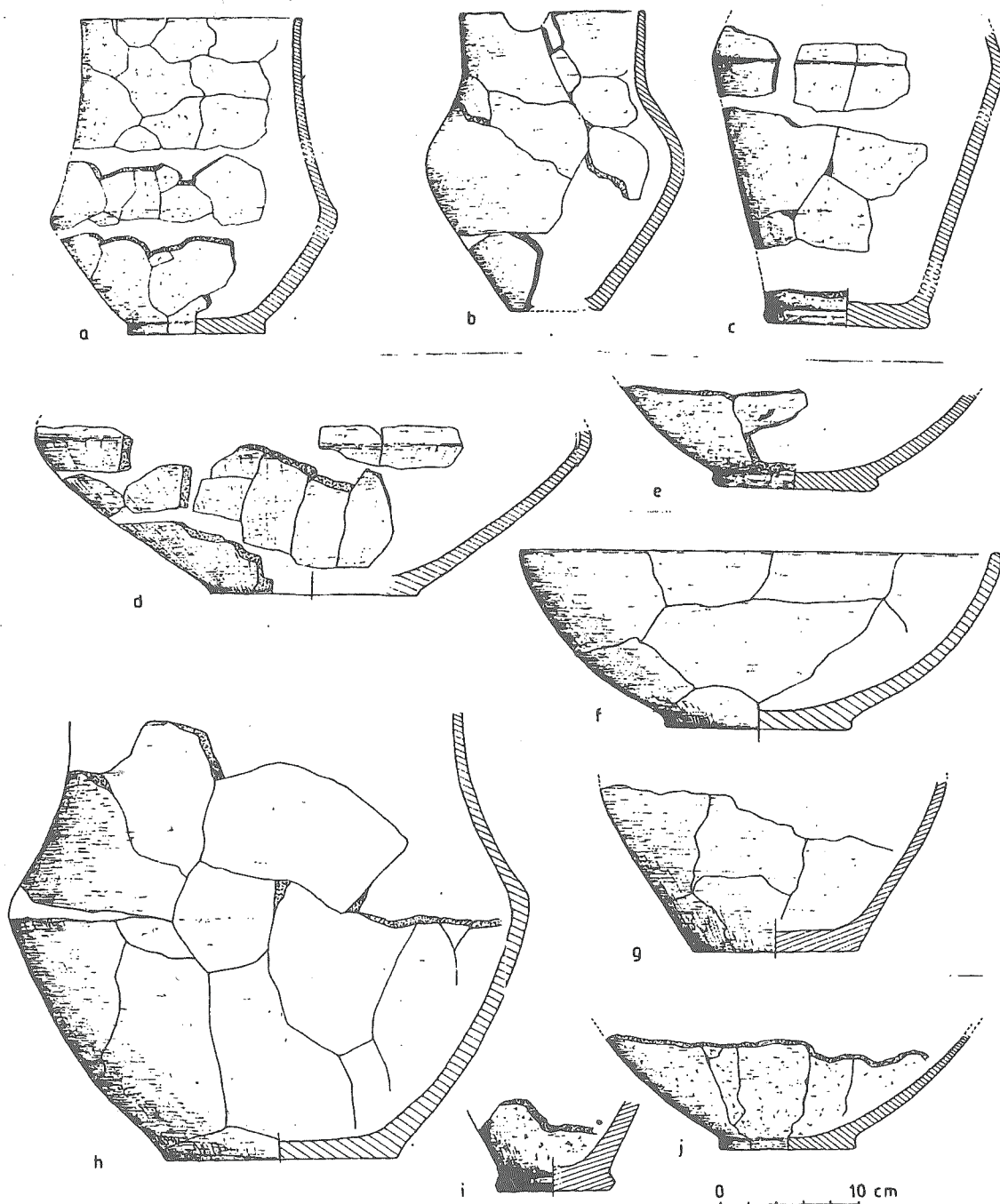
Wydobyty w trakcie badań ratowniczych. Na gł. ok. 30 cm wystąpiło zbite skupisko przepalonych kości o wymiarach ok. 15 x 20 x 20 cm. Zarysy jamy grobowej nieczytelne, brak wyposażenia.

Materiały z obiektów zniszczonych przy wybieraniu piasku:

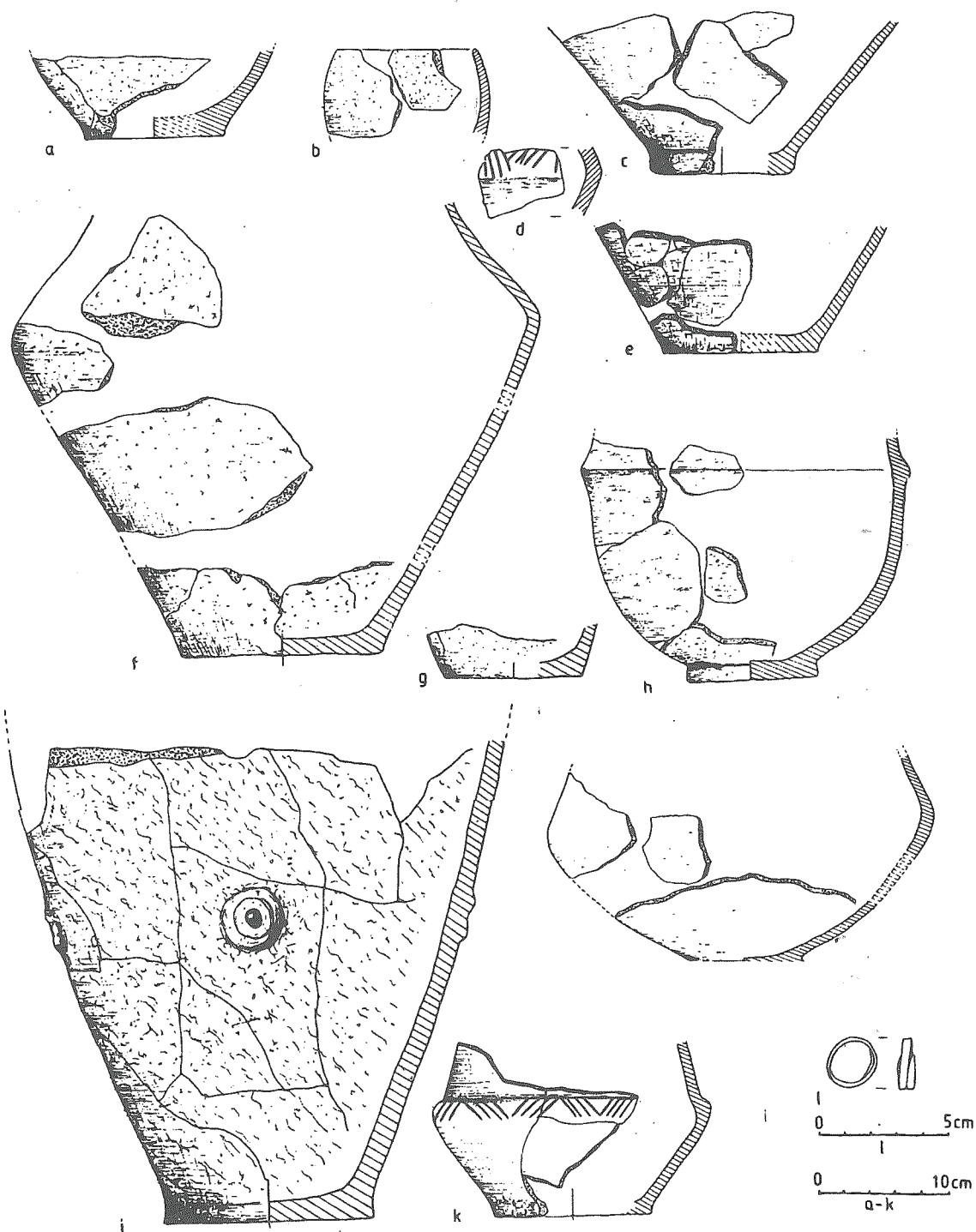
1. Naczynie o dość ostro załamanym brzuścu, przechodzącym łagodnie w łukowato zwężającą się szyjkę. Dno wyodrębnione, krawędź wylewu lekko wywinięta na zewnątrz. Powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna jednolitej barwy brązowej, słabo wygładzone, z widocznymi ziarnami domieszki. Gлина z domieszką miki i drobnego białego tłucznia, dość dobrze wypalona (Tabl. I, a).

2. Fragmenty garnka tulipanowatego, z wyodrębnionym dnem i ostro zagiętą do wnętrza szyjką. Powierzchnie zewnętrzna i wewnętrzna barwy jasnobrazowej, słabo wygładzone, z widocznymi ziarnami domieszki i drobnymi spękaniem. Gлина z domieszką piasku i drobnego białego tłucznia, słabo wypalona (Tabl. I, c).

3. Fragmenty wazy z wyodrębnionym dnem i wydętym brzuścu, z pogrubionymi ściankami w miejscu załamania się brzuśca. Powierzchnia zewnętrzna brunatna z czarnymi plamami, słabo wygładzona, powierzchnia wewnętrzna czarna. Gлина z domieszką drobnego i średniego białego tłucznia i miki, słabo wypalona (Tabl. II, h).

Tabl. I. Kłyżów stan. 23 — Materiały z cmentarzyska
 Taf. I. Kłyżów, Fundstelle 23 — Materialien aus dem Gräberfeld
 Табл. I с. Клыжув смоянка 23 — Матеріалы с могильника

Tabl. II Kłyżów, stan. 23 — Materiały z cmentarzyska, a-k — ceramika, l — brąz
 Taf. II. Kłyżów, Fundstelle 23 — Materialien aus dem Gräberfeld, a-k — Keramik, l — Bronze
 Табл. II с. Клыжув, стоянка № 23 — Метериалы с могильника, а-к — керамика, l — бронза

4. Fragmenty wazy o łagodnie załamany brzuścu przechodzącym w lejkowato zwężającą się szyjkę. Powierzchnia zewnętrzna nierównej barwy, jasnobrunatna z ciemniejszymi i jaśniejszymi plamami, dobrze wygładzona, powierzchnia wewnętrzna jasnobrązowa. Głina z domieszką miki i drobnego białego tłucznia, słabo wypalona (Tabl. I, h).
5. Fragmenty wazy o silnie wydętym brzuścu, z wyodrębnionym, lekko profilowanym dnem. Powierzchnia zewnętrzna czarna, silnie wygładzona, błyszcząca, powierzchnia wewnętrzna szaroczarna z brunatnymi plamami. Głina z domieszką miki i drobnego białego tłucznia, słabo wypalona (Tabl. II, j).
6. Fragmenty naczynia o łagodnie załamany brzuścu, przechodzącym w lejkowato zwężającą się szyjkę. Powierzchnia zewnętrzna jasnoszarobrunatna, słabo wygładzona, z widocznymi licznymi ziarnami domieszki, wokół których drobna siateczka spękań, powierzchnia wewnętrzna szaroczarna z brunatnymi plamami. Głina z dużą ilością domieszki grubego białego tłucznia (Tabl. II, c).
7. Fragmenty dna i części przydennej naczynia o lekko łukowatych, rozchylonych ściankach. Powierzchnia zewnętrzna barwy brązowej z czarnymi i czerwonymi plamami, dobrze wygładzona, powierzchnia wewnętrzna czarnosiwa, z poziomymi śladami wygładzania palcami. Głina z domieszką miki i drobnego białego tłucznia, dobrze wypalona (Tabl. I, g).
8. Misa półkulista, z lekko wyodrębnionym dnem. Powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna jasnobrunatna z ciemniejszymi plamami w części przydennej, dobrze wygładzona. Głina z domieszką miki i drobnego białego tłucznia, dobrze wypalona (Tabl. I, f).
9. Fragment dna niewielkiego naczynia. Powierzchnia szarozółta, nierówna, słabo wygładzona. Głina z niewielką ilością domieszki w postaci drobnego tłucznia, słabo wypalona (Tabl. II, g).
10. Fragment niewielkiego półkulistego naczynia z brzegiem nachylonym do wewnątrz. Powierzchnie wewnętrzna i zewnętrzna barwy szarozółtej, nierówne, słabo wygładzone. Głina z domieszką drobnego białego tłucznia, słabo wypalona (Tabl. II, b).

11. Fragment wazy z wyodrębnioną, stożkowato zwężającą się szyjką. Na załomie brzuśca ornamentem płytko rytym grup (po 4) ukośnych kresek. Powierzchnia zewnętrzna czarna, silnie wygładzona, błyszcząca, powierzchnia wewnętrzna czarna w brunatne plamy. Głina z domieszką miki i drobnego żwiru rzeczno-ego, dobrze wypalona (Tabl. II, k).
12. Fragment załomu brzuśca naczynia (wazy?), zdobiony płytko rytymi grupami ukośnych kresek. Powierzchnie zewnętrzna i wewnętrzna barwy ciemnożółtej, dobrze wygładzone, błyszczące. Głina z domieszką miki i drobnego białego tłucznia, dobrze wypalona (Tabl. II, d).
13. 3 fragmenty ceramiki pochodzące z brzuśca i szyji dużego naczynia. Powierzchnia zewnętrzna szaroczarna, dobrze wygładzona, błyszcząca, powierzchnia wewnętrzna jasnobrunatna, z widocznymi ziarnami domieszki. Głina z domieszką miki i drobnego białego tłucznia, dość dobrze wypalona.
14. Pierścioneł z taśmy brązowej, 1,5 zwojowy, z końcami zakończonymi trójkątnie (Tabl. II, l).

Zaprezentowane wyżej materiały są typowe dla III fazy grupy tarnobrzegskiej, datowanej na okres halsztacki i początek okresu lateńskiego i mają liczne analogie na jej cmentarzyskach (K. Moskwa, 1976, s. 97 — nn).

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Moskwa K.

1976 Kultura łużycka w południowo-wschodniej Polsce, Rzeszów

Szarek-Waszkowska E.

1975 Cmentarzysko łużyckie w Kłyzów woj. tarnobrzegskie (komentarz wystawy), Rzeszów

Marek Florek

Das zweite Gräberfeld der Tarnobrzeg-Gruppe in Kłyzów, Gemeinde Pysznica, Wojewodschaft Tarnobrzeg

Zusammenfassung

In Kłyzów wurde zufälligerweise ein zweites Gräberfeld der Tarnobrzeg-Gruppe entdeckt. Das vorherige wurde 1974 durch E. Szarek-Waszkowska untersucht- es wurden damals 211 Gräber freigelegt (E. Szarek-Waszkowska 1975). Das neu entdeckte Gräberfeld (Kłyzów, Fundstelle 23) ist auf einer Großen, sandigen Anhöhe gelegen und umfaßt

derer 0,3 ha große Kulmination. Alle Gräber waren sehr zerstört. Neben den Urnengräbern wurde ein Grubengrab freigelegt. Das gewonnene Material ist für die III., in die Hallstattzeit und die Anfänge der Latenezeit datierte Phase der Tarnobrzeg-Gruppe charakteristisch (K. Moskwa 1976, S. 97 u.f.).

**Второй мотильник тарнобжегской группы в с. Клыжове, гм. Пышница,
Тарнобжетское воеводство**

Резюме

На территории с. Клыжова был случайно открыт второй мотильник тарнобжетской группы. Предыдущий был исследован в 1974 году Э. Шарек-Вашковской — тогда на нём было открыто 2 захоронения (Э. Шарек—Вашковска 1975). Новооткрытый мотильник (Клыжув, стоянка № 23) расположен на высоком песчаном холме и занимает его кульминацию площадью

в ок. 0,3 га. Все захоронения были сильно разрушены. Кроме уртовых погребений было открыто I ямовое погребение. Полученные материалы являются характерными для III фазы тарнобжетской группы, датированной гальштатским периодом и началом лятенского периода (К. Москва 1976, стр. 97 — нн).